

Nr 33.

Av herr **Lindén m. fl.**, om ökat anslag till Samfundet för hembygdsvård.

Samfundet för hembygdsvård, som stiftades 1916, har enligt sina stadgar till uppgift att främja den svenska hembygdsvården och vill i detta syfte verka för:

att natur- och kulturminnen bevaras och vårdas;

att nyanläggningar och omdaningar utföras med hänsyn till såväl landskapet och bygden som närmast omgivande natur och förutvarande anläggningar samt

att i allmänhet kunskapen om och kärleken till hembygden ökas.

Samfundet tjänstgör som ett rådgivande och samlande organ för den fria och frivilliga hembygdsrörelsen. Det har för närvarande omkring 7 700 enskilda medlemmar och 56 korporativa; av de senare äro 35 kulturella institutioner, landskapsförbund för hembygdsvården och liknade organisationer.

Verksamheten bedrivs huvudsakligen efter två linjer: en praktisk och en upplysande.

Den praktiska linjen innefattar främst verksamheten för byggnadskultur och landskapsvård. Det är framförallt när det gäller byggnadskulturen samfundet utfört ett banbrytande arbete. För närvarande främjas dessa syften dels genom en ganska omfattande kursverksamhet, dels genom en konsulterande byggnadsbyrå. Sedan 1927 hålles årligen en tre månaders byggmästarkurs på Hvilans folkhögskola i Skåne och dessutom ett flertal (vanligen åtta) ambulerande byggnadskurser i olika delar av landet. Hittills ha över 90 sådana hållits med ett sammanlagt elevantal av omkring 1 200. Att denna pedagogiska verksamhet blivit uppskattad framgår bland annat av ett uttalande i bostadssociala utredningens betänkande (1935:49, sid. 121), där det heter:

»Denna verksamhet torde vara bland de mera betydelsefulla åtgärder, som på senare tiden vidtagits för att befrämja ett ändamålsenligt byggande, i första hand av egnahem.» Efter påpekandet att verksamheten ej är av önskad omfattning heter det vidare:

»Otvivelaktigt utgöra dock dessa kurser och den erfarenhet, som genom dessa vunnits, en värdefull tillgång vid den föreslagna omorganisationen av hela den byggnadstekniska undervisningen.»

I en uppsats »Erfarenheter från byggnadsverksamheten i jordbruksdistrikten» (Svenska arkitekternas riksförbund, årsbok 1937, sid. 51) framhåller arkitekt Gottfried Beijer bland annat:

»Om man för närvarande inom arkitektkretsar kan märka ett uppvaknande intresse för lantgårdarnas byggnadsproblem, så kan man emellertid knappast

säga, att initiativet uppstått inom den egna kåren. Snarare bör man nog giva äran åt samfundet för hembygdsvård och framförallt åt dess tidigare och synnerligen initiativkraftige sekreterare, dr Fritiof Hazelius. Vid årsmötet i fjol utvecklade han nämligen i ett föredrag sin gamla idé, att det enda sättet att förbättra byggenskapen på landsbygden var att intressera arkitekterna. En följd av detta initiativ har varit att tio teknologer i 4 år legat nere i Alnarp och satt sig in i lantgårdarnas arbetssätt och byggnadsproblem för att som examensarbete kunna projektera en modern gård. Jag tror att detta är ett gott uppslag, ty just i en tid, som tvingar fram nya formlösningar, är det av allra största vikt att utvecklingen lägges i kompetenta händer.»

Beträffande upplysningsverksamheten säger samme författare (sid. 52):

»Hand i hand med arkitekternas arbete för den rena landsbygdens byggnader bör därför gå en undervisning för lantbyggmästare. Detta är en uppgift, som danskarna ägnat stort intresse, och hos oss har Samfundet för hembygdsvård genom sin byggmästarskola på Hvilan och sina kortare kurser runt om i landet arbetat för en sådan utbildning. Här återstår emellertid ännu mycket att göra, och jag tror att även på detta område ett fält ligger öppet för intresserade arkitekter.»

Byggnadsbyrån, som förestås av sakkunnig arkitekt, bedriver en omfattande rådgivande verksamhet samt utarbetar ritningar och förslag till såväl nybyggnader som saneringar. Samfundets åtgöranden, som i första hand tagit sikte på landsbygdens förhållanden, ha syftat till att göra en sådan utformning av byggnad, inredning och hem, som motsvarar såväl praktiska nutida krav som önskvärd anpassning till tradition och landskap. Det har för samfundet varit angeläget att här som vid annan nyskapande verksamhet söka främja den strävan efter trevnad och trivsel, som alltmer gör sig gällande på svensk landsbygd.

En viktig gren av arbetet för byggnadskulturens främjande har varit den s. k. saneringen, som avser att ge råd och instruktioner rörande ett rationellt tillvaratagande av det brukbara äldre byggnadsbeståndet. Särskilt under innevarande tid med dess materialbrist och svårigheter i övrigt på byggnadsmarknaden har det varit en viktig uppgift att biträda vid en praktisk bostadssanering, som samtidigt med att nödiga krav på hygieniska och ekonomiska behov blivit tillgodosedda kunnat rädda estetiska och kulturella värden.

Den praktiska landskapsvården har sitt organ i samfundets vägbyrå, som förestås av en statligt avlönad vägvårdskonsulent (med instruktion fastställd av kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen). Hans uppgift är att företräda landskaps- och hembygdsvårdens intressen vid väganläggningarna.

Den upplysande och uppfostrande verksamheten bedriver samfundet bland annat genom sin tidskrift Bygd och Natur. Genom allmänna anvisningar, föreläsningförmedling, studieplaner och kurser söker man dessutom främja ett allsidigt studium av hembygden, särskilt inom skolan och den fria bildningsverksamheten. Kursverksamheten, som i allmänhet bedrivs i sam-

arbete med andra bildningsorganisationer, t. ex. A. B. F., S. L. S., I. O. G. T., J. U. F., har under de senaste åren fått en mycket stor omfattning och varit till stort gagn i bildningsarbetet, där bygden som studieobjekt blivit mer och mer observerad.

På en konferens, som hölls på Vår Gård i Saltsjöbaden våren 1943 med representanter för samverkande bildningsförbunden och hembygdsvärdar, diskuterades bland annat samfundets kurs- och studieverksamhet. Olika representanter för bildningsförbunden framhöllo under diskussionen värdet av det bildningsarbete som hembygdsvärdar på detta sätt utför. Det påpekades även att antalet studiecirkel i hembygdsvärd, särskilt inom A. B. F., ökat under de senaste åren tack vare samfundets intensifierade kursverksamhet. Man har också kunnat konstatera, att de kurser som hållits för lärare blivit uppskattade och att därigenom hembygdens eget material (i historia, geografi, naturkunnsighet o. s. v.) mer och mer kommit till användning, framförallt i folkskolans undervisning.

Den folkliga hembygd rörelsen, som under krisåren fått en särskild betydelse för vårt folk, har i de sista åren kunnat glädja sig åt en starkt markerad utveckling. Detta beror säkerligen till icke ringa del på att rörelsen vidgat och fördjupat sitt program. Man har kompletterat den ofta ensidigt konserverande verksamheten med en praktisk, uppbyggande, samtidigt som man stimulerat allsidiga hembygdsstudier. I denna rörelsens nyorientering står Samfundet för hembygdsvärd som den samlande kraften.

För sin verksamhet åtnjuter Samfundet för hembygdsvärd, som framgår av nedanstående tablå, vissa statsanslag:

Vinst- och Förlusträkning för 1942.

Inkomster:

	Kronor
Medlemsavgifter	34 970: —
<i>Statsanslag:</i>	
till yrkesutbildningsverksamheten	15 980: 57
» saneringsverksamheten	13 910: 35
» byggnadsbyrån	8 500: —
» tidskriften	333: 33
» vägbyrån	8 502: 49
Byggnadskulturfonden	47 226: 74
Byggnadskulturfonden	50 600: —
<i>Yrkesutbildningsverksamheten:</i>	
anslag från hushållningssällskap	1 900: —
kursavgifter	5 380: —
Byggnadsbyrån:	
arvodet för diverse uppdrag	3 374: 88

Vägbyrån:	
resekostnadsersättningar	903: 52
Propaganda- och upplysningsverksamheten:	
diverse anslag	1 876: 93
Förlagsverksamheten	1 400: 54
Räntor	530: 82
Rabatter	337: 56
	<hr/>
	Summa kronor 148 500: 99

Utgifter:

Yrkesutbildningsverksamheten	27 260: 57
Saneringsverksamheten	13 910: 35
Byggnadsbyrån	11 830: 12
Vägbyrån	9 406: 01
Tidskriften Bygd och Natur:	
utgifter netto efter verkställd fördelning enligt gemensam stat med Svenska naturskyddsföreningen	19 975: 55
Propaganda- och upplysningsverksamheten	12 230: 31
Medlemmars konto	7 496: 03
Förlagsverksamheten	2 807: 90
Allmänna omkostnader	20 149: 16
Avsatt till ständiga ledamöters fond	400: —
Kapitalkonto	23 036: 99
	<hr/>
	Summa kronor 148 500: 99

Som framgår härav utgå statsanslagen i första hand till verksamheten för byggnadskulturens främjande och till vägbyrån. Av de statsanslag, som användes för 1942, har dock ett speciellt anslag på 10 000 kronor för saneringsverksamheten icke åtnjutits under innevarande budgetår.

Dessa statsanslag ha dock icke varit tillräckliga för att driva samfundets verksamhet. Medel härtill ha erhållits dels genom medlemsintäkter, dels och framförallt genom anslag från enskild stiftelse med omkring 50 000 kronor per år (»Byggnadskulturfonden» i vinst- och förlusträkningen; se ovan). På grund av ifrågasatt beskattning av nämnda stiftelse har emellertid detta anslag fr. o. m. innevarande kalenderår indragits. Att samfundet året ut kan bedriva sin verksamhet i stort sett oförändrad beror på att man tagit i anspråk under två år besparade medel. Fr. o. m. nästa kalenderår kvarstår icke denna möjlighet, varför samfundet, om ytterligare statsmedel ej kunna erhållas, nödgas beskära sin verksamhet så starkt, att en rad viktiga arbetsuppgifter måste lämnas.

Med anledning av vad som ovan framhållits och med tanke på den allmännyttiga verksamhet Samfundet för hembygdsvård bedriver få undertecknade härmed föreslå,

att anslaget till Samfundet för hembygdsvård under nionde huvudtiteln (15 000 kronor) höjes med 25 000 kronor till 40 000 kronor.

Stockholm den 12 januari 1944.

Lars V. Lindén. K. G. A. Sandström. Lennart Bondeson.

H. Sten. Arvid De Geer. N. Elowsson.

Elon Andersson. V. Ljungdahl. Rickard Lindström.

Arthur Engberg. Carl Sundberg. Ruben Wagnsson.

S. G. W. Wahlund. Oscar Olsson.
